

УДК 336.717.42

К. В. Васьківська

доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри фінансів суб'єктів господарювання,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

Р. І. Содома

кандидат економічних наук,
асистент,

Львівський національний аграрний університет, м. Львів

О. І. Децик

здобувач,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ЗМІЦНЕННЯ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ІЗ БАНКАМИ

Виявлено особливості кредитних відносин аграрних підприємств з банками, проаналізовано і показано тенденції сучасного стану кредитування підприємств галузі. Проаналізовано фінансову стійкість банків та розраховано інтегральний показник їх кредитних ризиків на основі бальної оцінки. Розроблено пропозиції щодо розвитку кредитних відносин вітчизняних аграрних підприємств з банками на основі позитивного зарубіжного досвіду кредитування аграрних підприємств. Систематизовано низку пропозицій для реалізації іпотечних земельних відносин на основі об'єктивної оцінки вартості землі, подано механізм передачі земельних ділянок землевласниками у заставу.

Ключові слова: кредит, кредитні відносини аграрних підприємств з банками, стохастичне програмування, іпотека сільськогосподарських земельних ділянок, кредитні ризики банків, кредитна лінія.

Vaskivska K., Sodoma R., Decyk O. STRENGTHENING AGRICULTURAL ENTERPRISES CREDIT RELATIONS WITH BANKS

The features of credit relationships between banks and farms, are defined and analyzed the trend in the current state of lending industry. Analysis of the financial stability of banks was conducted and the integral indicator of credit risk on the basis of scoring was calculated. Proposals for the development of credit relations between domestic agricultural enterprises and banks on the basis of positive foreign experience credit for agricultural enterprises were made. Systematized a number of proposals for the implementation of mortgage of land relations on the basis of an objective assessment of the land value, a mechanism of land transfer by landowners as collateral is described.

Keywords: credit, loan farms relationships with banks, stochastic programming, mortgage of agricultural land, credit risks of banks, credit line.

Проблема економічного зростання аграрного сектору економіки є вкрай актуальною, що пов'язано з раціональним використанням як власних, так і позикових фінансових ресурсів. В умовах дефіциту бюджетних коштів, незначної інвестиційної привабливості аграрної сфери, значимості набувають кредитні відносини аграрних підприємств з банками, оскільки для перших кредити є і залишатимуться надалі основним джерелом залучення фінансових ресурсів. Але для ефективного господарювання необхідно залучати оптимальну суму грошових коштів, яка б дозволяла виконувати платіжні зобов'язання, і нести мінімальні витрати з погашення відсотків. Тому актуальними є наукові дослідження дієвості фінансового інструментарію для удосконалення кредитних відносин аграрних підприємств з банками як запоруки стабільного розвитку аграрного сектору економіки, його фінансової безпеки загалом.

У різних аспектах питання формування кредитних відносин досліджували такі відомі вітчизняні науковці, як О. Д. Вовчак, М. Я. Дем'яненко, П. А. Стецюк. Але, як засвідчує огляд літературних джерел,

залишається чимало не вивчених проблем, які стосуються розробки науково обгрунтованих пропозицій щодо удосконалення кредитних відносин аграрних підприємств з банками в умовах фінансової кризи та посилення конкурентної боротьби за ринки збуту сільськогосподарської продукції.

У результаті комплексного дослідження сутності кредитних відносин через призму дефініцій, які найбільш схожі до них за понятійним змістом і структурними зв'язками, виявлено, що в сучасній економічній літературі одні науковці визначають кредитні відносини як систему економічних відносин, інші вказують, що це суспільно-економічні відносини. Кредитні відносини виникають між двома суб'єктами, а саме кредитором, який надає кредитний ресурс, і позичальником, який його отримує, проте, у кредитних відносинах беруть опосередковану участь більше сторін, що проілюстровано на рис.1. Під специфічними відносинами розуміємо отримання кредитних ресурсів позичальником за участі посередників, а саме: держави – при пільговому кредитуванні; комерційних банків, гарантів та поручителів – при відсутності ліквідного або

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

достатнього забезпечення тощо. Такі взаємовідносини для аграрного сектору особливо притаманні, оскільки прямі відносини з банком у виробників не складаються, зважаючи на низку причин – практичної відсутності об'єктів застави, постійно діючих програм пільгового кредитування та незначного, але існуючого посередництва банків, в яких підприємство має відкриті рахунки.

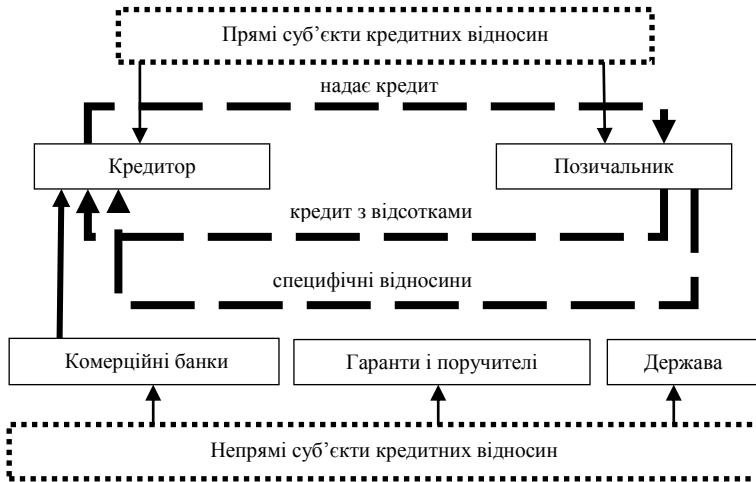

Рис. 1. Схема формування кредитних відносин аграрних підприємств з банками*

*власне опрацювання

Поняття кредитних відносин у процесі свого розвитку перебуває у тісному взаємозв'язку і є похідною від власне такого суспільного і економічного явища як кредит і кредитна система. Кожен з названих підходів до трактування поняття «кредит» допомагає розкрити його сутність і сформуванню комплексне уявлення про цю категорію, а також усвідомити його важливість для підприємств в сучасних умовах ведення господарської діяльності. Отже, кредит – це економічні договірні відносини з приводу руху коштів між кредитором і позичальником за участі посередника, який може бути замінений договором застави, на умовах платності, забезпечення, строкості, цільового характеру та поверненості.

Функціонування кредиту є передумовою виникнення кредитних відносин. У ринковій економічній системі кредитні відносини формуються в умовах задоволення банками попиту на кредитні ресурси (рис. 2). Здебільшого банки практикують надання аграрним підприємствам короткострокових кредитів. За сучасних скрутних економічних умов першочерговим об'єктом короткострокового кредитування є одержання коштів для придбання пального, отрутохімікатів, ремонту сільськогосподарської техніки. Довгострокові кредити банки надають у меншому обсязі, переважно вони потрібні на придбання комбайнів для збирання зернових, цукрових буряків, картоплі, для вирощування молодняка племінної худоби, на

оновлення фруктових садів і винограду, а також на ремонт тваринницьких приміщень, покриття інших виробничо-господарських витрат.

В умовах ринку для аграрних підприємств важливою складовою ефективного їх функціонування є фінансова безпека як структурний компонент їх економічної безпеки. На рис. 3 прослідковується місце кредитних відносин у забезпеченні фінансової безпеки аграрних підприємств.

Отже, саме фінансова безпека створює умови для ефективного використання грошових засобів аграрних підприємств, забезпечення стабільності фінансових результатів, цілей та стратегії розвитку. Необхідність у кредитуванні пов'язана із сезонною потребою поповнення оборотних коштів, впровадженням нових і прогресивних технологій. Найбільш перспективним рішенням для забезпечення аграрного сектору кредитними ресурсами є запровадження системи довгострокового іпотечного кредитування. Таким чином, дослідження кредитних відносин аграрних підприємств з банками з позицій проблематики аграрного сектору економіки обґрунтовується потребою в кредитуванні, яке безпосередньо пов'язане з економічним базисом аграрної сфери економіки, оскільки становить функціональну детермінанту його ефективного й сталого зростання, яке також залежить від ефективної структури механізму фінансового забезпечення аграрних підприємств.

Рис. 2. Модель кредитних відносин аграрних підприємств з банками*

*власне опрацювання

Оцінка та аналіз фінансового стану підприємств має визначальний вплив для банку. Основними причинами неплатоспроможності аграрних підприємств можуть бути зменшення обсягів виробництва і реалізації продукції, відволікання грошових коштів у дебіторську заборгованість і понаднормативні запаси. Погіршення платоспроможності можуть спричинити і макроекономічні чинники, такі як економічна криза, падіння платоспроможного попиту, високий рівень інфляції, високий податковий тиск тощо.

Рис. 3. Місце кредитних відносин в системі фінансової безпеки аграрних підприємств*.

* опрацьовано на основі джерела [4, с. 37]

На увагу заслуговують тактичні та стратегічні напрями забезпечення платоспроможності аграрних підприємства. До тактичних напрямів забезпечення платоспроможності слід віднести: досягнення прибутковості основного виду діяльності; збалансування руху коштів; аналіз і контроль над дебіторською і кредиторською заборгованостями; оптимізацію розмірів запасів; планування розрахунків за термінами, обсягами, кредиторами. Серед стратегічних напрямів забезпечення платоспроможності виділяємо: досягнення конкуренто-спроможності; ефективне вкладення власних і позикових засобів; збільшення обсягів діяльності та освоєння нових ринків збуту (досягнення маркетингових переваг); формування позитивної ділової репутації.

Використання позикових коштів доцільно у тому випадку, якщо економічна рентабельність аграрних підприємств перевищує рівень відсотків за кредит. При проведенні аналізу динаміки відсоткових ставок за кредитами, отриманими аграрними підприємствами в розрізі районів, визначено тенденції зміни процентних ставок в окремих районах Львівської області. У Львівській області процентні ставки за наданими кредитами, спрямованими в аграрний сектор, досягають максимальної позначки і за досліджуваній період становлять 23,3%. Ставки останніх років попри зменшення залишаються досить високими в порівнянні з підприємствами інших галузей та власне з рівнем рентабельності аграрних підприємств. В районах, де показники рентабельності гірші, відсоткові ставки за кредитами стрімко зростають, що пояснюється врахуванням більшої ризикової складової до кредитної ставки при наданні позики аграрному підприємству. Високі відсоткові ставки за

кредит ускладнюють обслуговування вже отриманих кредитів та доступність наступних позикових коштів.

Кредитні ресурси розподілялися між районами Львівської області в залежності від потреб сільгоспвиробників (табл. 1). Найменше кредитів залучали підприємства з Карпатської та Передкарпатської зон. Великий вплив на залучення кредитних ресурсів мають природно-кліматичні чинники, тому важливим є врахування географічного положення і підтримка підприємств, які працюють у гірших кліматичних умовах. Безперечно, для держави важливим є розвиток господарств у всіх природно-кліматичних зонах як запорука стабільності цих сільських територій. Спостерігається значна флуктуація змін процентних ставок за надані кредити стосовно окремих районів Львівської області.

Проведено розрахунок оптимального обсягу позикових коштів для аграрних підприємств на основі стохастичного програмування на прикладі ТзОВ «Барком» та ФГ «Улар». З'ясовано, що саме ці аграрні підприємства за попередніми дослідженнями є кредитоспроможними, відповідають об'єктивним вимогам галузі щодо можливості отримання позикових коштів.

Кредитні ресурси розподілялися між районами Львівської області в залежності від потреб сільгоспвиробників (табл. 1). Найменше кредитів залучали підприємства з Карпатської та Передкарпатської зон. Великий вплив на залучення кредитних ресурсів мають природно-кліматичні чинники, тому важливим є врахування географічного положення і підтримка підприємств, які працюють у гірших кліматичних умовах. Безперечно, для держави важливим є розвиток господарств у всіх природно-кліматичних зонах як запорука стабільності цих сільських територій. Спостерігається значна флуктуація змін процентних ставок за надані кредити стосовно окремих районів Львівської області.

**Таблиця 1
Обсяги наданих кредитів аграрним підприємствам у розрізі районів Львівської області, 2008-2012 рр.***

Район	2008-2012 рр.			
	Суми кредиту, тис. грн **	Середні відсоткові ставки за кредит, %	Кількість підприємств, що отримали кредит	
Полісся	Бродівський	8474479	20,5	4
	Бузький	7750700	21,3	8
	Жовківський	25650581	20,7	11
	Кам'янка-Бузький	36533320	21,8	5
	Яворівський	85000	23,0	1
	Всього (Полісся)	78494080	21,5	29
Лісостеп	Городоцький	1220000	20,0	1
	Золочівський	102307029	20,5	5
	Перемішлянський	23272626	20,6	4
	Пустомитівський	76496896	20,9	8
	Сокальський	14510705	19,2	8
	Радехівський	291933588	20,9	10
	Миколаївський	1081000	23,3	2
	Мостиський	0	----	0
Всього (Лісостеп)	510821844	20,7	38	
Переліт'я і гірські	Дрогобицький	10233958	22,3	5
	Жидівський	14950834	20,6	8
	Самбірський	21640392	21,0	7
	Старосамбірський	250000	22,0	1
	Стрийський	1762000	20,7	1
	Сколівський	1620000	18,0	1
	Турківський	0	----	0
Всього (Переліт'я і гірські)	50457184	20,8	23	
Всього	639773108	21,0	90	

*Дані відділу фінансового забезпечення та економічного розвитку департаменту агропромислового розвитку Львівської облдержадміністрації.

**Кредити в іноземні валюти переведені в національну валюту відповідно до валютного курсу зазначеного року.

На підставі проведених досліджень сформовано модель стохастичного програмування при імовірнісних обмеженнях, а саме:

$$ПЗП = M \left[\frac{O3 + x_1}{ДК + x_2 + PK + ПП} \right] \rightarrow \max; \quad (1)$$

$$P \left[0,2 \leq \frac{KЛ \cdot ГЗ}{x_2 + PK + ПП} \leq 0,25 \right] \geq \alpha; \quad (2)$$

$$P \left[2,0 \leq \frac{3КП = \frac{x_1 + ГЗP - ВМП - IOA}{ДК + x_2 + PK + ПП}}{\leq 2,5} \right] \geq \alpha; \quad (3)$$

$$x_1 \geq 0; \quad (4)$$

$$x_2 \geq 0. \quad (5)$$

Приймаючи, що випадкові величини, які входять до моделі, підпорядковані нормальному закону розподілу з відомими двома першими моментами – математичним сподіванням і дисперсією – обмеження (2) та (3) запишемо у вигляді:

$$x_2 + t_{\alpha} \sqrt{x_2^2 + D[PK + ПП - 4ГЗ]} \leq M[PK + ПП - 4ГЗ]; \quad (6)$$

$$x_2 + t_{\alpha} \sqrt{x_2^2 + D[PK + ПП - 5ГЗ]} \geq M[PK + ПП - 5ГЗ]; \quad (7)$$

$$x_1 - 2x_2 + t_{\alpha} \sqrt{x_1^2 - 4x_2^2 + D[2ДК + 2PK + 2ПП - ГЗP + ВМП + IOA]} \geq M[2ДК + 2PK + 2ПП - ГЗP + ВМП + IOA]; \quad (8)$$

$$x_1 - 2,5x_2 + t_{\alpha} \sqrt{x_1^2 - 6,25x_2^2 + D[2,5ДК + 2,5PK + 2,5ПП - ГЗP + ВМП + IOA]} \leq M[2,5ДК + 2,5PK + 2,5ПП - ГЗP + ВМП + IOA]. \quad (9)$$

де: ПЗП – показник загальної платоспроможності; O3 – основні засоби; ДК – довгострокові кредити; PK – розрахунки з кредиторами; ПП – інші пасиви; ГЗ – грошові засоби; КЛ – коефіцієнт абсолютної ліквідності; ЗКП – загальний коефіцієнт покриття; ГЗР – грошові засоби, розрахунки і інші активи; ВМП – витрати майбутніх періодів; IOA – інші оборотні активи.

Нестача коштів, що призводить до невиконання платіжних зобов'язань і надлишок позичених коштів – до зайвого витрачання грошей на виплату відсотків за кредитом, негативно впливають на результати фінансово-господарської діяльності підприємства. Тому для ефективного господарювання необхідно залучати оптимальну суму грошей, яка б давала змогу з одного боку, виконувати платіжні зобов'язання, розвивати бізнес, а з іншого – нести мінімальні витрати на сплату відсотків з фінансовій заборгованості. Саме цього досягнуто застосуванням даної моделі. Досягнуто максимального значення фінансового важеля, який характеризує збільшення рентабельності власних коштів, що відбувається завдяки використанню позикових. Значення фінансового важеля залежить від балансового прибутку, суми мобільних та іммобілізованих засобів, суми кредиту та від суми фінансових витрат із заборгованості. Досягнуто оптимального значення показника фінансового важеля – 10,09% при залученні 62 тис. грн кредиту (при цьому кредитна ставка становила 17%) на прикладі ТзОВ «Барком». Саме така сума кредитів дає змогу досягти максимального показника фінансового важеля, тобто найбільш ефективно використовувати кредити. Фактично підприємство залучило 880 тис. грн, проте показник фінансового важеля становив 5,2%, тобто ефективність залучених коштів була меншою. Окрім того, розрахована оптимальна сума кредитів для ФГ «Улар» (11,26 тис. грн) з метою максимального

ефекту їх використання на підприємстві за вказаного співвідношення мобільних та іммобільних засобів.

Апробація підтвердила обґрунтованість і доцільність застосування стохастичного моделювання на практиці, оскільки воно дає комплексну оцінку ефективності використання аграрними підприємствами позикових коштів, що сприятиме правильності прийнятих управлінських рішень щодо фінансового забезпечення безперебійного процесу формування оборотного капіталу підприємствами.

Проведений аналіз свідчить про можливість аграрних підприємств отримувати кредитні ресурси, при наявності ліквідної застави для банку.

З метою вдосконалення кредитних відносин, важливим засобом впливу на кредитування сільгоспвиробників повинна слугувати земля як надійна застава для банку при наданні грошових засобів аграрному підприємству. Проте, на відчуження земель сільськогосподарського призначення в Україні накладено мораторій, що на даний момент унеможливило розвиток іпотеки в сільському господарстві. Якщо й надалі існуватиме заборона на продаж землі, це призведе до розвитку тіншового ринку, коли продаж угідь здійснюватиметься за схемою зміни цільового призначення, або через привласнення земельних ділянок осіб пенсійного віку, в яких відсутні прямі спадкоємці. Зрозуміло, навіть після відміни мораторію потрібен буде певний час для встановлення рівноваги попиту і пропозиції на ринку землі, формування реальної ціни на земельні ділянки, в тому числі для використання їх як предмета застави.

Здійснення іпотечного кредитування необхідно базувати на створенні сприятливих умов для функціонування основних учасників іпотечних відносин (позичальників і кредиторів) з приводу об'єкта іпотеки – земель сільськогосподарського призначення, що є можливим за участі державних органів влади та інфраструктури ринку землі. Схематично механізм передачі земельних ділянок землевласниками у заставу показано на рис. 4.

Проведене дослідження дозволило визначити особливості здійснення іпотечного кредитування землевласників. Основні з яких є: застава землі повинна бути довгостроковою – від 5 до 30 років; відсоткова ставка за кредитом є відносно низькою (в іншому разі землевласники не матимуть бажання здавати землю в заставу); сума кредиту не перевищує 60% вартості нерухомості; застава землі у вигляді цінних паперів (іпотечних облігацій), які виступають фінансовим інструментом застави, постійно продається на вторинному ринку, тобто відбувається рефінансування іпотечних кредитів, що дає змогу іпотечним банкам надавати нові кредити; зобов'язання щодо іпотеки переходять до будь-якого власника заставленої земельної ділянки; відкритий характер іпотеки передбачає її реєстрацію у відповідних органах; існує можливість повторної застави землі, якщо її вартість не вичерпана попередньою заставою.

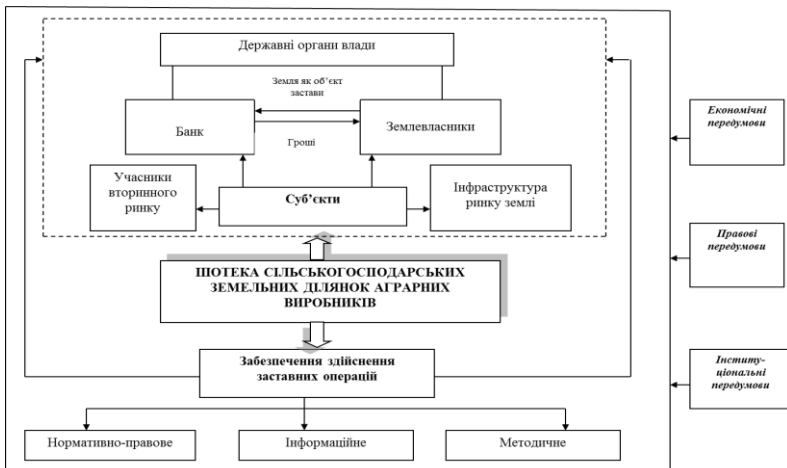

Рис. 4. Механізм іпотеки сільськогосподарських земельних ділянок*

*власне опрацювання

Необхідною умовою реалізації іпотечних земельних відносин повинна бути об'єктивна оцінка вартості землі. Також, обов'язковою умовою іпотеки земель сільськогосподарського призначення повинна бути наявність її власника.

Реформування аграрної сфери економіки насамперед пов'язане зі створенням ринку землі, а вже згодом – із функціонуванням Державного земельного банку. Якщо аналізувати діяльність банків, які мали найбільшу кількість фінансових операцій з аграрними підприємствами протягом досліджуваного періоду, то такими було обрано ПАТ «Приватбанк» (який у 2012 році надав 1432 кредити на суму 1079707,8 тис. грн), ПАТ «Райффайзен банк Аваль» (у 2012 році надав 1109 кредитів на суму 1041964,4 тис. грн) і ПАТ «Фольксбанк» (ПАТ «ВіЕс Банк») (лідер серед фінансових установ Західної України, діяльність якого спрямована на кредитування сільського господарства). Діагностика банків дала можливість розрахувати показники, які характеризують ймовірність настання ризику.

Організація сільськогосподарського кредитування в зарубіжних країнах здійснюється в основному через залучення коштів комерційних банків (Бельгія, Великобританія, Греція, Ірландія, Італія, Німеччина, Словаччина, Фінляндія, Франція), спеціалізованих кооперативних банків (Нідерланди, Німеччина, Польща), іпотечних установ (Швеція). Політика кредитування аграрних підприємств на прикладі Польщі є успішною. Пільгові кредити сільськогосподарським товаровиробникам Польщі надаються в рамках так званих кредитних ліній, які визначають цільове призначення коштів, отриманих у вигляді позики. Агентством з реструктуризації і модернізації сільського господарства пропонується для фермерів 11 кредитних ліній для здійснення інвестицій і 2 кредитні лінії для подолання наслідків катастроф. Такий передовий досвід варто перейняти й Україні. Кредитування аграрного сектору банками в Україні повинно здійснюватися на основі відкритої кредитної лінії, наприклад, надання кредитів на поновлення оборотного капіталу або на придбання земельних ділянок з метою виробництва

сільськогосподарської продукції чи створення нових господарств. Для цього потрібно встановити межі землі, купівля якої кредитується (не менше 1 га), а також встановити обмеження на володіння банками заставленою землею.

Домінантними напрямками фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва є активізація державної аграрної політики та її фінансової складової, розвиток і вдосконалення системи управління фінансами підприємств та галузі в цілому, формування і розвиток спеціалізованої фінансової інфраструктури, орієнтованої на обслуговування підприємств [6, с. 134–137]. Комплексні перетворення в системі місцевих бюджетів у контексті забезпечення розвитку регіонів можливі при стимулюванні власного розвитку через місцеві бюджети шляхом послідовного розширення їхньої дохідної бази [2].

Досвід країн з розвинутою ринковою економікою засвідчує, що за рахунок земельно-іпотечного кредитування в сучасних умовах створюються широкі можливості для розвитку аграрних підприємств. Надання кредитів під заставу земель сільськогосподарського призначення є одним із найбільш надійних і безпечних шляхів залучення інвестицій в сільське господарство[5, с. 169-175]. Пристосування в Україні аналогічних кредитних ліній, відкритих сільськогосподарським товаровиробникам Польщі, надасть структуровану базу для ефективного розвитку кредитних відносин в аграрному секторі держави.

На основі результатів проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

- враховуючи життєзабезпечувальне значення аграрного сектору економіки як учасника економічних відносин доцільно виділити такі етапи формування кредитних відносин аграрних підприємств з банками: моніторинг банку, який здійснює відділ маркетингу, результати якого дають підстави банкові встановлювати кредитні відносини через укладання кредитної угоди між позичальником і кредитором відповідно до кредитної політики банку, результатів моніторингу, виду та форми кредиту, відсоткової ставки, методів кредитування; процес кредитування, встановлюючи кредитні відносини між аграрними підприємствами та банками; своєчасне повернення кредиту, що підтверджує кредитоспроможність позичальника та зміцнює кредитні відносини.

- основними компонентами механізму фінансового забезпечення аграрних підприємств є: рівні (зовнішньоекономічний, державний, ринковий, регіональний та локальний); система забезпечення (система організаційного, інформаційного, інвестиційно-інноваційного, виробничо-технічного, фінансового, кадрового забезпечення); методи (фінансове планування, фінансове прогнозування, оптимізація фінансових ринків, фінансове регулювання, бюджетування, оцінка інвестиційних проектів, амортизація, хеджування, диверсифікація);

важелі (ліцензії, відсотки, курси валют, дивіденди, податки, фінансові платежі і збори, сертифікати, стандарти, лізингові платежі, оренда, іпотека); інструменти (ставки податків, тарифи зборів, відсоткові ставки за кредит, ціни, фінансові показники, пільги, санкції, пеня, штрафи, роялті).

- необхідність функціонування Державного земельного банку диктується ринковими умовами в сільській місцевості, які своєю чергою викликали гостру потребу в пошуку нових джерел позикових коштів для аграрних підприємств. Оновлення матеріально-технічної бази та диверсифікація сільськогосподарського виробництва підкреслюють потребу в функціонуванні інституту земельної іпотеки, під якою розуміємо заставу аграрним суб'єктом підприємства землі для забезпечення виконання своїх кредитних зобов'язань. Саме іпотека землі у сільському господарстві буде важливим інструментом забезпечення зростання ефективності виробництва аграрних підприємств.

- повноцінне функціонування системи іпотечного кредитування неможливе без розвитку страхових операцій з землею, адже кредитор може вимагати від потенційного позичальника, щоб заставлена ним власність була належним чином застрахована на випадок стихійного лиха, пожежі тощо. Лише тоді предмет застави (земельну ділянку) можна вважати достатньо надійним. Крім того, кредитор може застрахувати ризик, пов'язаний з неповерненням земельного іпотечного кредиту. У такій ситуації в іпотечних договорах по страхуванню найбільш доцільними можуть бути такі пункти: страхування від непередбачуваних життєвих ситуацій, які можуть знизити вартість майна застави; страхування ризику втрати майна, яке може передбачати страхування ризику неповернення заставленої земельної ділянки кредитором або, навпаки, – ризику неповернення суми іпотечного кредиту позичальником; страхування позичальника від можливого зниження родючості землі, під яким мається на увазі пряме страхування якості належних йому сільськогосподарських угідь або страхування кредитора від понесення відповідальності за зниження родючості землі.

- суттєву роль у системі земельної іпотеки повинні відігравати фондові ринки (внутрішні та зовнішні), на яких буде можливе розміщення іпотечних цінних паперів – іпотечних облігацій та заставних. Порядок випуску та обігу іпотечних цінних паперів вимагає вдосконалення, для чого необхідно підготувати зміни в законодавстві України або розробити окремий законодавчий акт із цього питання.

- формування якісного кредитного портфеля банку має вирішальне значення для його рентабельної роботи й надійності як партнера у фінансовій діяльності, а аналіз кредитної діяльності банку є основою для ефективного управління ризиками. До можливих методів зниження кредитних ризиків банків слід віднести: вибір найменш небезпечних видів режиму здійснення активних кредитних операцій залежно від рівня платоспроможності позичальника; встановлення ліміту для витрачання позичальником запозичених йому коштів (такі обмеження застосовують у кредитних лініях);

диверсифікація позик – це розділ коштів, які запозичують у різних аграрних підприємств, при цьому допускається, що, чим ширший спектр розміщення кредитних ресурсів банку серед різноманітних суб'єктів підприємництва, тим менший рівень ризику неповернення кредитів, оскільки ймовірність інших видів ризику знижується. Методи зниження кредитних ризиків дуже часто впливають один з одного і є взаємодоповнюючими. В їх основі повинна лежати ефективна кредитна політика банку із врахуванням кредитоспроможності аграрних підприємств.

- для України корисним може бути досвід пільгового кредитування фермерів Польщі, де посередником між ними і банками є Агентство з реструктуризації і модернізації сільського господарства. Надання пільг полягає переважно у першочерговому доступі до кредитів, застосуванні для позичальників нижчої від ринкової відсоткової ставки, зручних умов сплати, можливості застосування пролонгації у сплаті частини або всієї суми боргу, а також можливості застосування відтермінування в сплаті основної суми кредиту.

Список використаних джерел

1. Вовчак О. Д. *Банківська інвестиційна діяльність в Україні : монографія / О. Д. Вовчак. – Львів : Вид-во Львівської комерційної академії, 2005. – 544 с.*
2. Возняк Г. В. *Сучасні механізми реалізації бюджетної політики розвитку: регіональний вимір / Г. В. Возняк // Проблеми економіки. - 2014. - № 3. - С. 187-193. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pekon_2014_3_25.pdf.*
3. Дем'яненко М. Я. *Проблеми іпотеки сільськогосподарських земель / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2003. – №2. – С. 98–104.*
4. Прокопишак В. Б. *Формування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств: Монографія / В.Б. Прокопишак // Львів: Видавництво: Ліга – Прес 2013. – 259 с.*
5. Смолінська С.Д. *Іпотека землі як перспективний напрям кредитування сільськогосподарських підприємств / С. Д. Смолінська, О. Д. Гнаткович / Вісник Львівської державної фінансової академії / голов. ред. Буряк П. Ю. – Львів : ЛДФА. - 2010. - № 20. – С.169-175.*
6. Стецюк П. А. *Проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств / П. А. Стецюк // Облік і фінанси АПК. – 2011. – №4. – С. 134–137.*

References

1. Vovchak O. D. (2005) *Bankiv's'ka investytsiyna diyal'nist' v Ukraini [Banking investment activity in Ukraine]. L'viv: L'viv's'ka komertsyina akademiya*
2. Voznyak H. V. (2014) *Suchasni mekhanizmy realizatsiyi byudzhetoj polityky rozvytku: rehional'nyy vymir [Modern mechanisms for the implementation of fiscal policy: the regional dimension]. Problemy ekonomiky, 3, 187-193. [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pekon_2014_3_25.pdf.*
3. Dem"yanenko M. Ya. (2003) *Problemy ipoteki sil's'kohospodars'kykh zemel' [Problems mortgage of agricultural land]. Ekonomika APK, 2, 98–104. [in Ukrainian].*
4. Prokopys'hak V. B. (2013) *Formuvannya finansovoho potentsialu sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv [Formation financial capacity of the agricultural enterprises]. L'viv: Liha – Pres. [in Ukrainian].*
5. Smolins'ka S.D., Hnatkovich O.D. (2010). *Ipoteka zemli yak perspektyvnyy napryam kredyтуvannya*

sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv [Mortgage land as a promising direction crediting agricultural enterprises]. Visnyk L'vivs'koyi derzhavnoyi finansovoyi akademiyi, 20, 169-175. [in Ukrainian].

6. Stetsyuk P. A. (2011) *Problemy finansovoho zabezpechennya sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv [Problems of financial support agricultural enterprises]. Oblik i finansy APK, 4, 134–137. [in Ukrainian].*

УДК 658.168.3

Я. М. Гринчишин

кандидат економічних наук,

доцент, доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ПОРІВНЯЛЬНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ НЕПЛАТОСПРОМОЖНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Розглянуто суть і види фінансової реструктуризації, що використовуються в антикризовому управлінні зарубіжних підприємств. Розкрито можливості і наслідки застосування різних видів реструктуризації в міру поглиблення кризового стану господарюючих суб'єктів. Особливу увагу зосереджено на позасудовій реструктуризації, її перевагах і недоліках. Вказано на необхідність при дослідженні проблем фінансової реструктуризації врахування вимог нормативних актів, що регламентують її проведення, з однієї сторони, та порядку відображення реструктуризаційних процесів у фінансовому обліку та звітності, з іншої. Шляхом порівняння процедур фінансового оздоровлення неплатоспроможних підприємств в Україні і ЄС виявлено їх відмінності. Виявлено відповідність заходів, передбачених планом санації для вітчизняних підприємств, окремим видам реструктуризації: операційної та фінансової. Обґрунтовано доцільність використання в національному законодавстві, що регулює відновлення платоспроможності боржників, терміна «реструктуризація» замість терміна «санація».

Ключові слова: антикризове управління, фінансова реструктуризація, санація.

Grynchyshyn Y. COMPARATIVE ASPECTS OF FINANCIAL REHABILITATION OF INSOLVENT ENTERPRISES IN UKRAINE AND THE EU

The article examines essence and types of financial restructuring used in crisis management of foreign companies. The possibilities and consequences of various types of restructuring when deepens crisis situation of economic entities, are disclosed. Particular attention is focused on out-of-court restructuring, its advantages and disadvantages. Порівнюючи процедури фінансового оздоровлення неплатоспроможних підприємств в Україні та ЄС виявив їх відмінності. The main method of restoring solvency under national law is readjustment in the EU - restructuring. Discovered conformity of measures provided of readjustment plan for domestic enterprises, certain types of restructuring: operational and financial. Made the logical conclusion about expediency of using in national legislation governing restore the solvency of debtors, the term "restructuring" instead of the term "readjustment". Substantiation of this decision is confirmed and those that in International Financial Reporting Standards (on which developed National Standards) is no such object as readjustment.

Keywords: crisis management, financial restructuring, readjustment.

В результаті ускладнення і збільшення кількості факторів, що впливають на функціонування і вартість підприємств, загострення конкуренції серед виробників значно збільшилася в останні роки кількість банкрутств у всьому світі. В Україні за період з 2010 р. по 2014 р. кількість збанкрутілих підприємств зростає з 14597 до 17597 або на 20,5 % [1].

Подолання кризового стану підприємств залежить від вирішення ряду питань, які тісно пов'язані з фінансовою реструктуризацією: удосконалення фінансово-економічних відносин; зміни структури витрат, активів та пасивів; запровадження нових технологій фінансового управління [2]. Проте зміст та інструменти фінансової реструктуризації не мають достатнього теоретичного обґрунтування та відповідного методичного забезпечення, тому багато господарюючих суб'єктів змушені діяти самостійно, не маючи чітких критеріїв і правил, що суттєво знижує ймовірність сприятливих наслідків при її проведенні [3].

Дослідження методів антикризового управління в Україні, в тому числі фінансової реструктуризації, перебувають на початковій стадії. Це пов'язано насамперед з тим, що функціонування вітчизняних підприємств в умовах вільного, конкурентного ринку триває невеликий період – трохи більше двадцяти років. Проблеми фінансової реструктуризації досліджують Терещенко О.О. [4], Волошанюк Н.В. [3; 4], Базилінська О.Я. [5] та інші вчені. Однак, дослідження етапів і видів фінансової реструктуризації з погляду розвитку та поглиблення кризи проводяться вітчизняними науковцями в недостатній мірі. Порівняння вітчизняної і зарубіжної практики фінансового оздоровлення підприємств теж здійснюється поверхнево. Такі ж недоліки спостерігаються і в роботах російських науковців – Астраханцевої І.А. [6], Богомольця Р.С. [3], Оловянішнікова А.Г. [7]. Ще одним недоліком підходів вищезазначених авторів є недостатнє врахування вимог нормативних актів, що регламентують проведення фінансової реструктуризації, з однієї сторони, та відображення